

Culemborgse Maires & Burgemeesters

in de periode 1795-1824

A.

Burgemeesters in de Bataafs-Napoleontische tijd

(inleiding op B.)

B.

CULEMBORGS BURGEMEESTERS SINDS 1811

(van 1811 tot 1824)

Bijlage bij het artikel :

Gerdo was niet de jongste: 31 burgemeesters, vanaf 1824 tot nu



BERT BLOMMERS
2017

Culemborgse Geschiedenissen
www.blommers-kaets Haag.nl

Burgemeesters in de Bataafs-Napoleontische tijd

INLEIDING

op ‘Culemborgs Burgemeesters sinds 1811’

1811

In 1993 heb ik een lijst gemaakt van Culemborgse burgemeesters sinds 1811. Dit ten behoeve van het boek ‘*Gemeentehuizen in Gelderland*’, samengesteld door Thea en Jan de Roos.

Vanaf 1824 kennen we in Nederland één burgemeester, bijgestaan door wethouders. Een geheel bijgewerkt overzicht van de burgemeesters sindsdien vind je op mijn website Blommers-Kaetshaag.nl.

Daarin ontbreken de burgemeesters van vóór die tijd.

Nu is 1811 een merkwaardig startjaar. In dat jaar werd weliswaar naar Frans voorbeeld de ‘*mairie*’ of gemeente geïntroduceerd, maar de eerste burgemeesters in dit nieuwe model gingen pas in 1812 van start.

In de periode 1811-1824 zien we drie à vier wisselende bestuursmodellen. De achtergronden hiervan komen niet terug in het boek van Thea en Jan de Roos.

Ze staan wel in de originele tekst die ik destijds aanleverde. Een goede zaak dus om de tekst daarvan hier beschikbaar te maken.

1795

Zomaar in 1811 beginnen is tamelijk willekeurig. Handig misschien voor het thema ‘gemeentehuizen’, minder handig door de wisselende bestuursvormen voor het thema ‘burgemeesters’.

Die wisselingen in bestuursvorm zijn natuurlijk ook al eerder begonnen, toen de Fransen in 1795 ons land binnenvielen.

Daarom hieronder een korte samenvatting, om ook de ontwikkelingen sinds 1811 in een logisch kader te plaatsen.

De komst van de Fransen in 1795 maakte een einde aan het ‘*ancien régime*’. Culemborg was toen nog een zelfstandig graafschap, onder de Prins van Oranje. Er waren een stadsgerecht en een dorpsgerecht, dat Everdingen, Zijderveld en Goilberdingen omvatte.

Het elf-koppige stadsbestuur bestond vanouds uit een drost, schout en secretaris en een stads- en schepenburgemeester met nog zes schepenen. De schepenburgemeester was voorzitter van de schepenbank.

De ontwikkelingen in 1795 kun je aardig volgen in het boek van A.J. van Weel: *'De Incorporatie van Culemborg in de Bataafse Republiek'* uit 1977.

De Bataafse Republiek was op 19 januari 1795 uitgeroepen.

Op 12 februari 1795 werd het oude stadsbestuur afgezet, en trad een nieuw bestuur aan, dat bestond uit de 'weldenkende en patriotsche burgers deezer stad'.

'Maire' werd **mr. Samuel Aansorgh**, een maand later al opgevolgd door **dr. Everhard van Driel**, de rector van de Latijnse School.

Deze eerste '**provisionele representanten**' maakten in juli plaats voor een gekozen '*Municipaliteit*', die inclusief de maire en de secretaris uit elf leden bestond.

Van Driel werd opnieuw de Maire.

Landelijk werkte de 'Nationale Vergadering', de eerste Nederlandse volksvertegenwoordiging, aan een Grondwet. Vraag was hoe de Bataafse Republiek eruit moest gaan zien: een federale staat of een eenheidsstaat. In 1797 werd een federalistische grondwet goedgekeurd, maar in januari 1798 grepen de Unitarissen met een staatsgreep de macht: Nederland zou 'een en ondeelbaar' worden, met acht departementen in plaats van de oude provincies.

In Culemborg kwam er hierdoor op 22 januari 1798 een '*Intermediair Administratief Bestuur*', met **Hendrik Frerichs** als nieuwe maire.

In 1801 maakt de '*Bataafse Republiek*' plaats voor een '*Bataafs Gemenebest*'.

Daarbij wordt de staatsinrichting opnieuw drastisch gewijzigd. In feite grijpt men terug op de oude bestuursvormen.

Voor Culemborg betekent dit de terugkeer van een **drost** en een stadsbestuur met **twee burgemeesters**. In feite is sprake van een restauratie, vooraanstaande burgers die al vóór 1795 in de Magistraat zaten, nemen opnieuw een plaats in.

Op het **Bataafse Gemenebest** (1801-1806) volgde het '**Koninkrijk Holland**', onder Lodewijk Napoleon, de broer van Napoleon Bonaparte.

In 1810 werd dit koninkrijk opgeheven en wordt Nederland een onderdeel van het '**Eerste Franse Keizerrijk**'.

Opnieuw komt er een 'Maire' als eerste bestuurder van de stad.

Verder lezen . . . ?

Over de Bataafse tijd zijn er voor Culemborg maar weinig publicaties.

Het bekendste is het al genoemde boek '**De Incorporatie van Culemborg in de Bataafse Republiek**' van A.J. Van Weel.

Dit behandelt echter alleen de bestuurlijke ontwikkelingen in 1795.

Over diezelfde periode gaan ook vier artikelen van J.S. van Veen, A.J. van de Ven en J.D. de Jong, in de 'Bijdragen en Mededelingen' van de vereniging *Gelre* :

J.S. van Veen,

'De omwenteling te Culemborg in 1795' (Gelre 1920, p. 65-77)

A.J. van de Ven,

- *'De incorporatie van Culemborg bij Gelderland'* (Gelre 1936, p. 177-210);

- *'De rechtspraak in het graafschap Culemborg in de jaren 1795-1799'*
(Gelre 1938, p. 237-240)

J.D. de Jong,

- *'Culemborg in oorlogstijd (1794-1795)'* (Gelre 1953, p. 201-218)

Het eind van de hier behandelde periode komt aan bod in twee artikelen in '*Van Culen tot Pichgru*' (Culemborgse Voetnoten 1996, nummer 15 & 16).

Deze zijn geschreven door Mr. Pieter Beltjes en streekarchivaris Jan den Hoed; ze verschenen eerder in de Culemborgse Courant.

Pieter Beltjes,

'Koning Lodewijk Napoleon in Culemborg' (C'b. Courant, 8 nov. 1938)

Jan den Hoed,

'Eind november 1813: Heel Culemborg in rep en roer!' (C'b. Courant, 29 nov. 1963)

In '*Van Culen tot Pichegru*' vind je ook twee '**Bataafse tijd**'- artikelen van mijn eigen hand, met de titels: '*Verdwenen Wapenborden*' (met Kees van Hattem) en '*Voor iedere kost-discipel zeven gulden van de stad*'.

EEN ECHT BATAAFS NUMMER DUS !

Bert Blommers,

24 juni 2017

CULEMBORGS BURGEMEESTERS SINDS 1811

** De magistraat **

Het jaar 1811 is het laatste jaar voor de oude magistraat, zoals die sinds 1802 functioneerde.

Die bestond behalve uit Mr. M. P.A. Roos van Hoytema als drost-dijkgraaf nog uit twee burgemeesters en zes raadleden/schepenen.

De secretaris was Willem Carel Graevestein.

Mr. Willem Jacob Renaud dient als president- of schepen-burgemeester;
Mr. Coenraad Michiel Wijnen als stadsburgemeester.

** De 'Conseil municipal' **

Als gevolg van de invoering van de Franse staatsinstellingen wordt in 1811 de magistraat omgedoopt tot een '*conseil municipal*'. De municipale raden worden op 7 december geïnstalleerd.

Als '*Maire*' wordt op 12 december Mr. Marinus Perpetuus Adrianus Roos van Hoytema bevestigd. Hij volgt Coenraad Michiel Wijnen op, die vanaf 6 september als provisioneel maire fungeerde.

In het nieuwe bestel worden de maires - '*seuls chargés de l'administration des communes*' - bijgestaan door adjunct-maires. Van Hoytema dient zomer 1812 reeds zijn ontslag in.

Zijn opvolger Mr. Nicolaas Holmberg de Beckfelt weigert aanvankelijk, maar aanvaardt in september 1812 toch zijn benoeming.

Ook de al in mei benoemde adjunct-maire Mr. Balthasar Theodorus Nedermeijer Bosch accepteert dan zijn post.

** Het 'Provisioneel Bestuur der Stad Culemborg' **

Mr. B.T. Nedermeijer Bosch wordt op 30 oktober 1813 tot maire benoemd. Hij weigert, maar neemt als functionerend adjunct toch de post van maire waar.

Een zevental notabele burgers staan hem op zijn verzoek als raad bij. Dit 'provisioneel bestuur' werd op 19 november geïnstalleerd en bleef tot 1816 in functie.

Van waarnemend maire wordt Bosch vanzelf 'president van het provisioneel bestuur'.

** Onder de grondwet **

Bij Koninklijk Besluit van 5 november 1815 werd een reglement op het bestuur van de steden vastgesteld.

Het nieuwe bestuur telde twee burgemeesters, een eerste en een tweede, elk jaar te benoemen. De tweede werd in het daarop volgende jaar doorgaans president-burgemeester.

1816:	1e Coenraad Michiel Wijnen	2e Cornelis de Ridder (wnd.)
1817:	1e Coenraad Michiel Wijnen	2e Cornelis de Ridder
1818:	1e Cornelis de Ridder	2e Coenraad Michiel Wijnen
1819:	1e Coenraad Michiel Wijnen	2e Hessel v.d. Meer
1820:	1e Hessel v.d. Meer	2e Hendrik Paulus van Heijst
1821:	1e Hendrik Paulus van Heijst	2e Hessel v.d. Meer
1822:	1e Hessel v.d. Meer	2e Hendrik Paulus van Heijst
1823:	1e Hendrik Paulus van Heijst	2e Hessel v.d. Meer

** Burgemeester en wethouders **

Voor de stedelijke besturen werd bij K.B. van 5 maart 1824 een nieuw reglement van kracht.

Voortaan is er één burgemeester, bijgestaan door wethouders.

De zittende president-burgemeester Hendrik Paulus van Heijst wordt de eerste burgemeester.